

Književnost.

Svetloba in senca. Povest. Spisal dr. Fr. Detela. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1916. — To je povest dveh rodov, starejšega zanikarnega in nesrečnega, in novega boljšega in srečnejšega, povest o svetlobi in senci življenja. Oba rodova je hotel pisatelj enako popolno opisati, življenje prvega obravnava prav tako v sedmih poglavjih, kakor življenje drugega; temà ni le kontrast v svetlobnih partijah, temuè eksistira sama zase kot huda moè, usoda celega rodu, ki živi v smrtni senci. Zato pade, bi dejal, za prvo polovico povesti zastor, ne da se v drugi polovici začne novo dejanje iste tragedije, marveè da se v njej razvije nova drama. Organièno ne segata rodova v medsebojno življenje; ena misel je na 80. strani umetnostno zaključena in na isti strani se začne razpletati druga, ki je sicer pendant k prvi, pa vendar logična celota zase. Zato bi bilo bolje, da bi bil tudi rod »v senci« genetièno opisan, kakor je doraščajoèi rod svetlobe predstavljen v vsem svojem razvoju — in tedaj bi dobili mohorjani dve knjigi; ali da bi se prva polovica knjige skrèila le na uvodno fabulo — tedaj bi imeli mohorjani isto delo pred seboj, le v manjšem obsegu, pa notranje bolj enotno.

Èe prezremo to hibo kompozicije, moramo reèi, da je »Svetloba in senca« ena najboljših slovenskih povesti, in tudi èe je ne prezremo, je to ena najboljših knjig, kar jih je Družba dala doslej svojim udom. To je verna slika slovenskega življenja, resnièno ogledalo našega znaèaja, ki niè ne karikira, in se po tej vrlini odlikuje tudi od prejšnjih Detelovih povesti. Kako pristne osebe so šegavi poštenjak Bric ali lenuh Tetrev ali pobožna teta Mana — v vsaki vasi bodo mogli s prstom pokazati za njimi. Tone je morda nekoliko idealiziran, morda je tudi katera druga stran knjige le »presvetla«, toda kdo bi mogel Detelu zameriti ta jasni življenjski nazor? Njegova lahna ironija, ki je le izraz pozitivno npravnega mišljenja, vedra modrost, ki tako spravljuje presoja življenje, kakršno je, moèna vera v plemenitega èloveka, vse to je dobro in živo spominja na dobre angleške pisatelje 19. stoletja, na kakega Dickensa in Thackeraya. Èe jo s tega vidika gledamo, je Detelova povest nekak novum v sedanji slovenski književnosti in je

vredna vse pozornosti. Da se bo ljudstvu zelo priljubila, je le naravno in prav.

Izidor Cankar.

Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1917. Koledar je tista knjiga Družbe, ki menda noben dan ne izgine iz rok. Po Koledarjevi vsebini najlažje presojava delavnost odbora, oziroma tajništva. Koliko je stvari, ki naj bi jih narod imel celo leto pred oèmi! Pa ne mislim tu smrti in drugo podobno (tega nas spominja teden za tednom Cerkev), ampak življenjskih nujnosti, stvari, ki jih potrebujemo kot èlani družine, občine, države, pa tudi kot narod. Kje je naša narodna vzgoja daleè za vzgojo Nemcev, Èehov, Madjarov! In vsak èas ima zopet svoje posebne skrbi, posebne želje, posebne rane; o d b o r bi jih moral poznati, bi si moral pridobiti diagnozo èasa. Imeti bi moral s r c e za aktualne potrebe naroda, imeti bi morali tam v Celovcu Dionizijevo u h o, ki bi slišalo vse, kaj se toži, vzdihuje v slovenskih hišah in koèah, in skušati tolažiti, rane celiti. Kaj nam v tem oziru nudi letošnji Koledar? Najdaljši spis je: Svetovna vojska (str. 33—80), spisal prof. dr. V. Šarabon. Pisatelj je velikansko tvarino razdelil tako-le: I. Franc Conrad pl. Hötendorf, II. Pregled vojnih dogodkov 1915 do junija 1916 (boji na Francoskem, Srbija in Èrnagora, Dardanele, Kavkaz in Armenija, Mezopotamija, Egipet, morje in zrak), III. Vojska z Italijo (tirolska, koroška soška fronta, Boroèviè, Adrija, admiral Haus), IV. Slovenci in Hrvatje v vojski, V. Slike z bojnega polja. Spis je pregleden, nièesar ni menda pisatelj pozabil, res mojstrsko delo. Vodi nas n. pr. v Conradovo delavnico; tu odblizu gledamo skrivnost uspehov, ki obstoji v — brezmejni pridnosti, delavnosti, natanènosti. Za vse, ki so v kateremkoli oziru voditelji in učitelji naroda, tièi v I. oddelku zaklad resnic. O vseh oddelkih lahko reèemo: pisatelj je izbral iz zanimivega (ki ga je toliko) najzanimivejše in nam to povedal poljudno, prizrèno. Izbor prièa o razsodnosti pisateljevi. Spis zasluži, da ga celo leto prebiramo in si ga v spomin vtisnemo. S kakšnimi èustvi bomo n. pr. èitali str. 78. nsl., posebno na Sveti večer 1916! — Veseli smo tudi slik, pridejanih spisu. Vendar vprašamo: ali ne bi bila mogla Družba dodati tudi zemljevida glavnih bojišč? — Èrtica »Mutasti biriè« (spisal Fr. Milèinski) nam na majhnem prostoru odpre

cel prepad, globok pogled v dušo roparja-morilca, kaj se v njej godi pred umorom, kaj po njem, in kako plitva je zagovorniška slava v primeri z globočinami človekove vesti. (»Omočena vest« je vsaj — dvoumno.) — Jos. Lovrenčičeva »čudežna historija po ljudskem izročilu«, »Hudič in nepošteni oštir«, nas vodi v svet pripovedek in obenem v slovensko Benečijo, kjer so zdaj naše misli. Pripovedovanje živahno, oblika nemirna, prav kakor bitje hudičovo. — Izmed Neubauerjevih liričnih pesmic nam prva najmanj ugaja; non multa, sed multum! Ostale tri so času zelo primerne. — Spis »Torpedo«, str. 28., je vzor slabe stilizacije. — Spis o vinogradih, str. 29. nsl., je v času, ko nimamo kruha, prav malo aktualen.

J. D.

Luč. I. Uredili Josip Stipančič in Stanko Deželič. — Zagreb, 1916. Tisak Kr. zem. tiskare. Cena K 3-60. Strani 230. — List »Luč«, ki je do pričetka vojske izhajal kot mesečnik, se je med vojsko spremenil v »vojne knjige« in tako predstavlja letnik 1916/17 obsežen zvezek zelo raznolične vsebine. »Luč« je glasilo hrvaškega kat. nar. dijaštva in velika večina člankov ter pesmi priča, da so tudi nje glavni sotrudniki dijak, ki jim bo pač šele bodočnost dala moško dovršenost misli in besede. Vendar pa ves zvezek razodeva, da imamo tu opraviti z resnim, globokim kulturnim stremljenjem. Značilno (in morda dobro) za te kulturne težnje je, da se ne morejo istovetiti s programom nobene izmed hrv. političnih strank, da so njih ideali še vseskozi nesnovni, da niso še nič od tega sveta, marveč onostranski. Prav tako

pomembna za to strujo je diferenciranost dela, ki se ne omejuje samo na verstvo ali umetnost ali politiko ali socialnost, temuč teži za dobrim v vsaki obliki, ter diferenciranost mišljenja kljub enakosti zadnjega cilja, kar je znamenje zdravega notranjega razvoja.

Za uvod tej knjigi je napisal škof Mahnič članek »Katol. svetovnjačstvo i svečenstvo«. Zelo informativna je razprava Petra Rogulje, »Pred zoru«, v kateri pisatelj bistro in, kolikor morem soditi, objektivno analizira posamezne kulturne težnje hrv. kat. gibanja; ta članek in zlasti »Pisma mojega druga«, ki so mu pridejana, zaslužijo, da jih berejo tudi Slovenci.

I. C.

Alojzij Res: Ob Soči. Ta 36 strani obsegajoča brošura (izšla pri Štoki v Trstu, cena 30 vin.) ni in »noče biti nič drugega, kot vtisi in občutja«, ki jih je pisatelj zbral in zapisal v dnevnik; priobčil jih je bil že prej v »Slovincu«, kjer smo jih rajši brali od drugih, mnogo slabše pisanih opisov, a jih je zdaj izdal v knjižici zato, ker je bila v njem »tiha želja, tudi na ta način nekoliko odpomoči begunski bedi«. Knjižica je pisana za čas, in če jo kdo morda tudi v bodočih dneh vzame v roko, jo bo odložil z vzdihom: *Tempi passati!* — Delce tedaj ne spada v ožji delokrog literarne kritike. Prve in zadnje strani so najboljše, jezik je po večini lep, opisi polni liričnosti, vse je pisano z neko strastvenostjo. — Naslovno sliko na rdečem ovitku je risal Fr. Tratnik.

France Bevk.

Glasba.

Koncert »Glasbene Matice«.

Koncert pod okvirjem »Glasbene Matice« sta priredila ljuba znanca čelist prof. Jure Tkalčič in pianist prof. Herman Gruss iz Zagreba. Naše, žalosti vredno, čudovito borno umetniško življenje — lažje bi človek rekel: umiranje — v Ljubljani, kjer umetniki kruha, mi laiki pa umetnosti stradamo — razlage ni treba, dovolj je, da dejstvo zabeležimo; saj bi razmer ne izpremenila, pač pa tega ali onega lahko — morda sicer upravičeno, toda brez potrebe in koristi — žalila — to pekoče hrepenenje po umetnosti je prignalo v Unionovo dvorano zopet številno umetniške, dušne hrane željno občinstvo. Težko si je sicer razlagati to svečano razpoloženje, to skoro nervozno pažnjo, to skrb, ki se je vsem udeležencem videla v njih kretanju, da jim vendar ni najmanjši drobec ne uide. Umetnika sta ta trud s svojim resnično dovršenim predavanjem sicer popolnoma upravičila, toda vendar je gotovo, da tako malo mesto — pravzaprav »dolga vas« — kot je Ljubljana, težko, težko toliko ljubiteljev te vrste glasbe: cello s klavirjem rodi, kakor jih je Matično naznanilo h koncertu privabilo. Saj še deset in petdesetkrat večja mesta z enakimi koncerti težko kdaj napolnijo dvorane, kot je Unionova.

Spored sam je bil — recimo — klasičen. Sama imena v svetovni literaturi priznanih mojstrov najrazličnejših narodov: Francoza Saint-Saëns in Le-

clair, Poljak Chopin, Rusa Čajkovskij in Davidov, Nemec Sitt, Oger Liszt in Hrvat Tkalčič sam kot skladatelj.

O obeh proizvajajočih umetnikih moremo le to reči, da se je naša sodba, ki smo jo izrekli ob njihju prvem nastopu v našem mestu, le še utrdila: oba prava umetnika, kakor zlita v harmonsko celoto. Prof. Tkalčič, mehka, sanjava slovanska duša, polna ognja pa tudi energije, ki se mestoma skoro do nervoznosti potencira. Njegov gorki, nekoliko sanjavi ton, njegovo življenje in pristnega čuvstva polno igranje smo uživali. Uživali zlasti zato, ker se zdi, da je izbral take skladbe, ki so njegovi mehki naravi bolj primerne, ki niso toliko umerjene na razkazovanje tehniških spretnosti, ampak jim je predvsem za absolutno glasbeno vrednost in globočino, dasi nečemo prezreti, da je v Saint-Saënovem koncertu v tretjem delu, zlasti pa v eni ozir. dveh, treh variacijah Čajkovskega kar mimogrede dokazal, da tudi najtežje pasaže in tehniški karseda komplicirane postope, ki jim gre po njih značaju pomen kadence, z lahkoto obvladuje. Pa če nas prav s takimi mesti pripravi, da ga občudujemo v njegovi mojstrski, rekel bi materialni usovršenosti, mu vendarle njegov instrument na elegičnih mestih najčudoviteje poje, tako da se njega globokemu pojmovanju nihče ne more odtegniti, tudi tisti ne, ki jim je po njih vzgoji te vrste glasba manj dostopna.